



Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

interarts

Cultura en l'Espai Euromediterrani

Jornades internacionals, Barcelona, 22 i 23 de novembre de 2005

Informe final

Barcelona, gener 2006

Fundació Interarts
Carrer Mallorca 272, 9^a planta
08037 Barcelona
Tel 934 877 022 / Fax 934 872 644
www.interarts.net

Cultura en l'Espai Euromediterrani

Jornades internacionals, Barcelona, 22 i 23 de novembre de 2005

Informe final

CONTINGUTS

1. Introducció
2. Format
3. Principals conclusions i recomanacions
4. Resum de les sessions
5. Avaluació

1. Introducció

Els dies 22 i 23 de novembre de 2005 van tenir lloc a Barcelona les jornades internacionals *Cultura en l'Espai Euromediterrani*, una iniciativa del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i la Fundació Interarts en el marc dels actes del 10è aniversari de la Declaració de Barcelona que va posar les bases del Partenariat Euromediterrani.

Els principals objectius de les jornades eren els següents:

- ▶ Promoure un debat sobre els aspectes culturals i artístics de la cooperació euromediterrània, en ocasió de l'aniversari de la Declaració de Barcelona.
- ▶ Subratllar alguns aspectes significatius de la creació cultural a la regió euromediterrània, especialment els més rellevants per als reptes actuals de la cooperació en aquest espai.
- ▶ Establir una agenda de treball que permeti la continuïtat de les reflexions per part dels professionals del sector, en relació amb el Procés de Barcelona i el Partenariat Euromediterrani i que sàpiga vincular les propostes des de la cultura amb d'altres d'interès per al conjunt de la regió.

Les jornades volien contribuir a vincular el sector cultural amb les temàtiques d'interès per al conjunt d'institucions i de persones que participen en les relacions euromediterrànies, tot garantint alhora el compromís del sector cultural amb els grans reptes de la regió i assegurant un reconeixement més gran del paper dels factors culturals en l'agenda euromediterrània. Per aconseguir-ho, la difusió de l'esdeveniment es va adreçar tant a operadors culturals del conjunt de la UE i les ribes sud i est de la Mediterrània i al públic en general, amb la intenció de bastir ponts entre les inquietuds del sector cultural i artístic i el conjunt de la població d'aquests territoris.

Cultura en l'Espai Euromediterrani va reunir unes 190 persones provinents de més de 20 Estats al llarg d'un dia i mig, en sessions plenàries i tallers que es van celebrar al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB) i el Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC) de la Diputació de Barcelona. A més d'aquestes institucions, la iniciativa va comptar també amb el suport de la Coalició Espanyola per la Diversitat Cultural.

2. Format

El doble objectiu de debatre alguns aspectes generals de les relacions euromediterrànies i permetre que els professionals de la cultura avaluessin el desenvolupament del Partenariat Euromediterrani en l'àmbit de la cultura i fessin propostes específiques per continuar la cooperació artística i cultural a la regió explica que l'estructura de les jornades combinés les sessions plenàries i els tallers per professionals.

Les primeres van explorar la relació entre la cultura i aspectes transversals que afecten el conjunt de la regió, que són d'interès per al públic en general i que permeten l'expressió de punts de vista des del sector cultural. Entre d'altres, s'hi van abordar els processos migratoris, els intercanvis comercials i econòmics a la Mediterrània, el conflicte àrabo-israelià o la relació entre Turquia i la UE.

D'altra banda, el matí del 23 de novembre es van dur a terme quatre tallers per a professionals, centrats en la creació i la mobilitat; la cultura i el canvi social; els treballs de les coalicions per la diversitat cultural després de l'aprovació a la UNESCO de la Convenció sobre la Protecció i la Promoció de la Diversitat de les Expressions Culturals; i la cooperació en matèria cultural entre administracions locals de la

Mediterrània. Aquestes sessions van comptar cadascuna amb presentacions per part de diversos professionals actius en el sector cultural i van servir per avaluar els resultats del Procés de Barcelona en l'àmbit de la cultura i fer propostes específiques per continuar el treball en aquest marc.

Les conclusions dels tallers van ser presentades a la sessió plenària de cloenda, que també va comptar amb les aportacions de diverses institucions (la Fundació Euromediterrània Anna Lindh per al Diàleg entre Cultures; l'Organització de la Lliga Àrab per a l'Educació, la Ciència i la Cultura, ALECSO; la Fundació Interarts; i el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya) que van presentar els seus programes de treball i la seva capacitat de donar resposta a les inquietuds expressades pels participants en les sessions anteriors.

3. Principals conclusions i recomanacions

Conclusions

Entre les principals conclusions recollides al llarg dels debats hi ha les següents:

Reflexions generals sobre l'espai euromediterrani i la cultura:

- ▶ Cal entendre la Mediterrània com un recurs d'energia i de creativitat per a la cooperació cultural, no com un problema.
- ▶ La definició d'espai euromediterrani aplicada al llarg de les jornades, i que es desprèn del marc institucional definit pel Procés de Barcelona, és insuficient si es vol promoure una cooperació cultural a Europa i la Mediterrània en sentit ampli; caldria incloure-hi els Balcans i països com ara Líbia.

Els darrers 10 anys de cooperació cultural euromediterrània:

- ▶ La cooperació cultural euromediterrània duta a terme en els darrers 10 anys s'ha vist afectada per diversos mals, entre d'altres el dèficit de memòria i d'acumulació de coneixement i altres recursos.
- ▶ Encara fa falta reconèixer de manera més clara que la cooperació cultural no és un fet exclusiu dels Estats: hi operen una gran diversitat d'agents públics i privats, governamentals i no governamentals. La cooperació descentralitzada per part d'administracions locals i regionals és un fenomen en creixement, igual com el treball que duen a terme entitats i xarxes culturals de la societat civil.
- ▶ Tot i això, cal fer notar la marginalitat que el Partenariat Euromediterrani ha tingut en les relacions exteriors de la UE, acompanyada de la marginalitat que la cooperació descentralitzada interlocal ha tingut en el Partenariat Euromediterrani i la marginalitat de la cultura en la cooperació descentralitzada interlocal euromediterrània. Així, la cooperació cultural entre administracions locals a la Mediterrània ha hagut de fer front a una "triple marginalitat".
- ▶ La cooperació sovint també s'enfronta a l'asimetria institucional i de formes de gestió entre el sud i el nord de la Mediterrània (pel que fa a les ONG o les administracions locals, per exemple), a la desconnexió de la cooperació cultural respecte els discursos socials i econòmics en la lògica governamental de les relacions internacionals, al desigual reconeixement del paper de la societat civil i al fet que molts organismes estatals i intergovernamentals mantinguin les administracions locals en l'àmbit dels agents no governamentals.
- ▶ Els programes de suport financer posats en marxa per la UE en els darrers 10 anys han estat poc adequats per a les entitats petites i mitjanes. Caldria establir marcs de suport més adequats a la realitat d'aquests agents i una major obertura a agents civils que per motius polítics no es poden

registrar com a entitats en els seus països, i cal un esforç federador per part de les iniciatives petites, fent un treball en xarxa que els permeti fer-se lloc en els programes comunitaris.

Mobilitat de persones, oferta formativa i circulació de la informació:

- ▶ Segueixen mancant recursos per a la mobilitat d'artistes i professionals de la cultura, fet especialment visible pel que fa als intercanvis sud-sud però que també afecta els intercanvis nord-sud.
- ▶ També faria falta que es poguessin organitzar en països del sud trobades de debat com la celebrada a Barcelona, aconseguint així que la mobilitat deixi de ser unidireccional. En aquest sentit, faria falta poder disposar al sud i l'est de més espais per acollir artistes, i fer conèixer al nord els equipaments que ja existeixen.
- ▶ Malgrat l'abundància d'informació, i el fet que existeixin algunes fonts d'informació consolidades pel que fa a la realitat cultural a l'espai euromediterrani, es detecta una certa dispersió d'aquesta informació. Per això, es va proposar la creació d'una "plataforma informativa" que permetés centralitzar recursos informatius i facilitar-hi l'accés, especialment per a persones joves i en formació.
- ▶ Hi ha un dèficit d'oferta formativa que s'adeqüi a les diverses realitats locals i al treball pràctic que artistes i professionals de la cultura realitzen de manera quotidiana; caldria donar més oportunitats orientades, per exemple, al disseny de projectes de cooperació internacional per part d'artistes joves. La manca de recursos per a la formació afecta especialment els països del sud.

Recomanacions i propostes d'acció

Com s'ha indicat, un dels objectius de les jornades era definir propostes concretes i una agenda de treball que donés continuïtat a les reflexions iniciades a Barcelona. Entre les principals mesures i recomanacions recollides, cal destacar les següents:

A les institucions de la Unió Europea:

1. **Política europea de veïnatge.** Atorgament d'un paper més central a la cultura en la política de veïnatge de la UE.
2. **Acords d'associació a la Mediterrània.** Dinamització del pilar cultural en els plans d'acció que la UE signa amb els estats associats del sud i l'est de la Mediterrània.

A la Unió Europea i els Estats membres del Partenariat Euromediterrani:

3. **Cooperació interestatal.** Rellançament de la Conferència Euromediterrània de Ministres de Cultura, que no es reuneix des de 1998, perquè esdevingui un fòrum permanent d'intercanvi.
4. **Participació de la societat civil.** Superació de la lògica interestatal en el Partenariat Euromediterrani, que fins ara no ha aconseguit implicar prou la població en les relacions euromediterrànies.
5. **Mecanismes de finançament.** Disseny de línies específiques de finançament per a la cooperació cultural (que puguin anar més enllà de la cooperació en l'àmbit del patrimoni o l'audiovisual, com fins ara) i per a la cooperació interlocal a l'espai euromediterrani. Aquestes formes de suport haurien de ser més obertes a iniciatives de petit i mitjà format.

Al conjunt d'institucions i entitats que participen en la cooperació cultural euromediterrània:

6. **Cooperació sud-sud.** Enfortiment de la cooperació entre els agents del sud, que sovint han de fer front a problemes com ara la distància, la manca de comunicació o la rivalitat entre països.
7. **Mobilitat.** Disseny de nous mecanismes per facilitar la circulació d'artistes a la Mediterrània: per exemple, un fons de mobilitat que faciliti especialment l'arribada d'artistes del sud al nord de la conca.

8. **Multidireccionalitat i continuïtat.** Noves iniciatives per a la mobilitat que vagin més enllà dels intercanvis a curt termini i que impliquin multidireccionalitat i disseny conjunt de projectes.
9. **Informació.** Major col·laboració entre els diversos agents que tenen recursos d'informació en matèria de cultura a l'espai euromediterrani, mitjançant una major obertura d'uns envers els altres, contribuint a donar visibilitat al treball de les altres iniciatives.
10. **Informació multidireccional.** Entre els aspectes dels quals cal més informació hi ha els equipaments i iniciatives del sud i l'est de la Mediterrània, que són poc coneguts a Europa.
11. **Debats i intercanvis.** Major freqüència de les trobades per a la cooperació cultural euromediterrània com la celebrada a Barcelona. Aquests actes també s'haurien de poder celebrar als països del sud i l'est de la Mediterrània.

En el transcurs de les jornades, diverses institucions participants van indicar les mesures que preveien adoptar en el proper període, i que en part es poden considerar un resultat d'aquesta trobada:

- ▶ La Diputació de Barcelona es proposa organitzar l'any 2006 una trobada sobre ciutats, cultura i cooperació euromediterrània, amb la voluntat de garantir permanència i continuïtat en la cooperació d'aquest tipus.
- ▶ Les Coalicions per la Diversitat Cultural reunides a Barcelona van acordar demanar als Estats de la regió que ratifiquin la Convenció sobre la Protecció i la Promoció de la Diversitat de les Expressions Culturals, que adoptin polítiques culturals que afavoreixin la diversitat cultural dins de cadascun dels estats i entre ells, que afavoreixin la circulació de béns i serveis culturals i que ajudin la creació de coalicions per a la diversitat cultural a la regió. També es van comprometre a impulsar una major coordinació entre les diverses coalicions que operen a la regió.
- ▶ La Fundació Interarts va expressar el seu interès a seguir facilitant espais de trobada entre agents de tot tipus que intervenen en l'àmbit de la cooperació cultural euromediterrània i d'actuar com a facilitador de processos que donin resposta a les necessitats detectades en matèria d'informació, formació i intercanvi.
- ▶ El Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya va esmentar la signatura imminent d'un conveni de col·laboració amb l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional de cara a la capacitació de professionals de la cultura a l'àrea mediterrània i va declarar la seva voluntat que les jornades *Cultura en l'Espai Euromediterrani* fossin el primer pas d'un procés de treball en aquest àmbit.

4. Resum de les sessions

Dimarts 22 de novembre

Obertura oficial

La sessió inicial va comptar amb intervencions de la consellera de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Caterina Mieras, i la presidenta de la Fundació Interarts, Rosa Maria Carrasco, en representació de les institucions que convocaven les jornades. També hi va participar Josep Ramoneda, director del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), l'espai on tenia lloc la trobada.

Entre d'altres aspectes, a les seves intervencions van assenyalar la importància i les dificultats d'un veritable diàleg intercultural, van afirmar la voluntat d'arribar a propostes concretes que permetessin donar continuïtat al treball i van demanar que es reconegués la importància dels aspectes culturals en els debats euromediterranis i, alhora, que el sector cultural s'impliqués de manera més decidida en els principals reptes socials, econòmics i polítics que afecten la regió.

Sessió plenària inaugural

Aquesta sessió volia connectar les reflexions del sector cultural amb temàtiques més àmplies que actualment afecten les relacions euromediterrànies, i repassar els resultats i els reptes actuals del Procés de Barcelona en el sector cultural. La intervenció principal va anar a càrrec d'Ömer Zülfü Livaneli, compositor, escriptor i director de cinema, membre de l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa i ambaixador de bona voluntat de la UNESCO. La sessió va ser moderada per Ridha Tlili, historiador i president de Liaisons Méditerranéennes, a Tunis. Després de les seves intervencions es va obrir un debat amb el públic assistent, com a plantejament inicial de les jornades.

En la seva intervenció, Livaneli va subratllar els aspectes comuns de la cultura a la Mediterrània, que al mateix temps incorpora una notable diversitat. La seva experiència en projectes de cooperació artística entre Grècia i Turquia és un bon exemple d'aquesta situació. La tendència d'Europa a enfortir les fronteres que la separen dels seus veïns és un obstacle a la cooperació. A això cal contraposar el potencial de l'activitat cultural per canviar el cor de les persones, per unir pobles i per abordar temes d'interès ampli com ara la construcció de la pau: els sectors culturals han de ser capaços de debatre temes més enllà del seu àmbit estricte, reclamant la seva part en el desenvolupament econòmic, la cohesió social i la cooperació internacional.

Un altre dels temes tractats va ser la importància de la societat civil, que seria clau per enfortir les iniciatives de cooperació però que és feble en molts països de la conca mediterrània. La societat civil no pot substituir el paper que ha de fer la política, però hauria de jugar un paper complementari fonamental per al desenvolupament de la identitat i la cooperació euromediterrània.

El debat que es va celebrar tot seguit va tractar, entre d'altres, el paper de la cultura en diverses zones de conflicte a la Mediterrània, com ara Xipre i el Pròxim Orient, i les maneres com l'activitat artística es relaciona amb els discursos polítics, les limitacions de l'acció cultural i les seves possibilitats. La conveniència que el sector cultural hagi de fer front a exigències que van molt més enllà del seu àmbit estricte d'actuació va ser una altra qüestió analitzada. Diversos temes apareguts en aquesta sessió es van tractar en més profunditat en el transcurs dels debats posteriors.

Sessió plenària "Arrels i moviments en la cultura"

Aquesta sessió volia combinar les perspectives teòrica i pràctica, per tal d'abordar aspectes com els canvis en les identitats culturals a causa de les migracions, la cooperació i els intercanvis humans, així com els intercanvis comercials i el seu efecte sobre la cultura, o la relació entre els intercanvis humans i els factors d'ordre polític i econòmic. La sessió va ser moderada per Sinai Peter, director de teatre a Haifa, i hi van participar Isona Passola, vicepresidenta de l'Associació de Productors Independents de la Mediterrània (APIMED); Zeineb Farhat, directora d'El Teatro, a Tunis; i Ferdinand Richard, director d'Aide aux Musiques Innovatrices (AMI) a Marsella.

A la seva intervenció, Isona Passola va esmentar que actualment quan es parla de la Mediterrània acostumen a venir a la ment les idees d'extremisme i d'immigració. Quan les més de 400 associacions integrades a APIMED roden una pel·lícula, sovint ho han de fer en llocs conflictius, i aborden temàtiques com les mencionades. Qui pertany a una cultura determinada ha de tenir present que els llocs que visita també posseeixen una cultura pròpia: el reconeixement mutu i el respecte per les cultures és el secret de la convivència pacífica. L'associació treballa també per aconseguir que la Mediterrània sigui més que una paraula. En el fons, es vol aconseguir que la cultura sigui reconeguda com un element essencial en el benestar de la persona; el paper de la societat civil és clau en aquest sentit, exercint pressió sobre l'administració pública.

Per la seva banda, Zeineb Farhat va presentar l'experiència d'El Teatro de Tunis, centre obert a qualsevol forma artística, de caràcter progressista i laic. Sense tenir una vocació expressament política, en algunes ocasions s'han realitzat activitats artístiques que tenen implicacions d'aquest tipus. La iniciativa rep finançament de fonts públiques i privades, així com de la venda d'entrades, i ha intentat obtenir subvencions dels programes europeus MEDA, però ha trobat moltes dificultats per l'excés de burocràcia i el fet que calgui passar pel filtre del govern estatal, que dóna prioritat a les entitats pròximes al govern. Si bé el centre se sent pròxim a la societat civil del sector cultural a Europa, actualment hi ha organitzacions nord-americanes que operen a Tunísia amb abundants recursos, fet que pot conduir a un allunyament d'Europa. Finalment, va esmentar la trobada, en el marc del festival Entrecultures de Tortosa, amb artistes israelians; tot i acceptar la possibilitat d'apropar-s'hi fins a cert punt en termes artístics i humans, va considerar que la situació política de desigualtat impossibilita una col·laboració plena.

En la seva intervenció, Ferdinand Richard va presentar les activitats de cooperació internacional en l'àmbit de la música que duu a terme AMI. L'elevada proporció de joves a la Mediterrània fa que la formació cultural sigui clau per la seguretat, la integració i l'acceptació. Amb tot, es fa evident que les polítiques culturals sovint són insuficients per contrarestar les desigualtats en els intercanvis culturals internacionals: cal posar fi a l'excessiva centralització de la indústria del lleure i fer el treball en aquest sector menys precari. L'autonomia i la mobilitat han de deixar de ser exclusives de les elits culturals; la formació de gestors culturals pressuposa viatjar. Les xarxes són clau per assegurar una cultura de tothom, així com per evitar nous colonialismes. Els acords bilaterals en el marc del Partenariat Euromediterrani, que destinen apartats específics als aspectes culturals, poden considerar-se més avançats que no algunes polítiques de la UE relatives a la cultura.

En el debat que va seguir a aquestes intervencions es van abordar qüestions com ara els aspectes positius i negatius de la multiculturalitat, els efectes de l'integrisme sobre aquestes concepcions de multiculturalitat, les possibles estratègies per fer front al domini del mercat per part dels EUA, el possible efecte de divisió d'Europa que tenen unes relacions exteriors on certs Estats prioritzen el sud i d'altres l'est i les responsabilitats últimes dels errors comesos en el Procés de Barcelona: es tracta únicament d'un error dels Estats europeus, o hi ha hagut un desinterès general?

Dimecres 23 de novembre

Taller 1: Creació i mobilitat

El taller va ser moderat per Jean-Marc Liverato, consultor establert a València. La resta d'intervencions van anar a càrrec de Fatma Ben Becher, presidenta d'Echanges culturels en Méditerranée (ECUME) a Tunísia; Laëtítia Manach, en representació del Fons Roberto Cimetta; i Mahir Namur, president de la European Cultural Association de Turquia.

La sessió volia avaluar l'adequació i els efectes dels recursos existents per la mobilitat cultural i artística en l'espai euromediterrani i detectar obstacles perquè aquesta mobilitat tingui lloc. Així, les presentacions dels membres de la taula havien de descriure iniciatives significatives en aquest àmbit, per tal d'iniciar un debat que conduís a propostes concretes de foment de la mobilitat.

Es va parlar molt de la manca de recursos econòmics i el seu efecte en la mobilitat nord-sud i especialment la mobilitat sud-sud. Alguns assistents a la sessió creien que els últims 10 anys havien portat pocs canvis pel que fa a les dificultats dels professionals de la cultura al sud de la Mediterrània per cooperar entre ells.

D'aquesta manera, es van recollir propostes de mesures concretes per millorar la situació actual. Es va debatre el concepte de "visat cultural", tot i que en general no es va considerar com la solució més adient. Entre els altres suggeriments hi havia la millora dels fons per la mobilitat ja existents o la creació d'altres de nous, fent-los més adequats a les necessitats dels agents culturals i artístics de la regió. La sensació generalitzada era que caldria enfortir la pressió sobre els polítics, per sensibilitzar-los de la importància dels intercanvis i la mobilitat cultural.

Amb tot, alguns participants consideraven que tot i que la mobilitat és important cal dotar-la de contingut i sentit: els intercanvis poden quedar en no-res si els qui hi participen no saben on van ni amb quina finalitat ho fan. Aquestes reflexions tenien relació amb el debat sobre la disponibilitat i difusió d'informació. Tot i que existeixen fonts d'informació significatives, com ara Babelmed, alguns assistents van fer referència als problemes de circulació de la informació relativa als aspectes culturals del Partenariat Euromediterrani. Sovint és difícil saber on es pot trobar determinada informació; per això, es va proposar una "plataforma informativa" més forta, que concentrés la informació existent i permetés trobar, difondre i compartir informacions. Ateses les característiques demogràfiques de la Mediterrània, i l'elevada proporció de població jove, Internet sembla ser un entorn molt adient per aquests processos d'intercanvi d'informació.

D'altra banda, la sessió va abordar l'oferta formativa per a artistes i professionals de la cultura. Es va considerar que l'oferta actual és insuficient i poc adequada a les necessitats pràctiques dels gestors culturals que treballen a escala local. Fa falta més capacitat, per exemple, en disseny de projectes o sol·licitud de finançament per a joves professionals. L'exemple del suport que les cambres de comerç donen a estudiants d'economia o ciències empresarials, ja sigui al seu lloc d'origen o per fer pràctiques a l'estranger, i que els simplifica molt la burocràcia, podria ser un model per la formació de joves artistes i futurs professionals de la cultura.

Finalment, el debat va tractar els programes de la UE per a la cooperació cultural euromediterrània i la seva relació amb la mobilitat cultural. Entre els aspectes concrets que s'hi van abordar destaquen les dificultats de les entitats petites i mitjanes per aconseguir fons europeus. Per això es va suggerir que s'enforteixi la coordinació entre entitats i es tendeixi a agrupar iniciatives petites, i d'altra banda es va demanar que la Comissió Europea dissenyi programes de finançament més adequats a les necessitats dels operadors locals.

Taller 2: Cultura i canvi social

El taller va ser moderat per Alessandro Stillo, fundador i secretari executiu de l'Associació Internacional per la Biennal de Joves Artistes d'Europa i la Mediterrània (BJCEM). Les altres intervencions van anar a càrrec de William Wells, director de la Townhouse Gallery d'El Caire; Jordi Forcadas, director fundador del Forn del teatre Pa'tothom de Barcelona; i Ornella d'Agostino, directora de la companyia de dansa Caravana de Càller.

A partir de les presentacions d'aquestes experiències, la sessió volia mostrar la contribució de la cultura al desenvolupament social a escala local, per tal d'aprofundir també la cooperació cultural i l'aprenentatge mutu. També s'hi van abordar diversos temes d'interès comú, com ara les migracions, el canvi en les identitats i les reformes econòmiques. Així, s'aspirava a poder dissenyar en conjunt una agenda de treball que vinculés la cultura, el canvi social i temes d'interès més ampli de l'espai euromediterrani.

Entre les conclusions del taller hi ha la creença que el treball a la Mediterrània i la diversitat cultural de la regió han de ser percebuts com un recurs d'energia i creativitat, més que no com a problema o obstacle a superar.

Els assistents a la sessió també van fer notar que les reflexions al voltant de la Mediterrània haurien de fer referència al conjunt de la conca, en lloc d'excloure'n els països nord-orientals (els Balcans) com en el cas de la trobada de Barcelona.

En el transcurs de la sessió hi va haver diverses referències a la manca d'informació (allò que alguns van qualificar de "forat negre d'informació"), especialment visible a la riba sud però que afecta el conjunt de la regió. Per això, es van demanar espais interactius que permetessin trobar informació sobre els recursos existents per a la cooperació cultural.

Igualment, es van debatre les necessitats d'educació i formació pels operadors culturals i els artistes al conjunt de l'espai euromediterrani, un tema que també té especial ressonància al sud de la regió. D'altra banda, es va reclamar una vinculació més forta entre la cultura contemporània i el patrimoni històric de la regió.

Per tal de reduir les diferències regionals, que condueixen que generalment les trobades i conferències se celebrin a la part nord de la conca mediterrània, els participants van subratllar la necessitat d'inversions provinents del nord i adreçades a viatjar al sud. Es va demanar que trobades futures similars a la de Barcelona tinguessin lloc a països del sud.

En la mateixa línia, alguns participants van remarcar el desequilibri que afecta la mobilitat artística: pocs professionals del sud i l'est de la Mediterrània poden viatjar a Europa. Entre d'altres temes de preocupació, es va fer esment dels problemes relatius als visats.

El taller va debatre també la disponibilitat i les limitacions dels recursos que existeixen actualment per a la cooperació cultural euromediterrània. Es van destacar algunes dificultats, principalment relacionades amb l'obtenció de finançament complementari a les subvencions institucionals i la redacció de sol·licituds de finançament: per exemple, el fet que es demani que els sol·licitants siguin entitats registrades, fet que suposa que en determinats països només les institucions pròximes al govern estiguin en disposició de rebre subvencions per la cooperació. En aquest sentit, es va subratllar la significació que tenen les organitzacions no governamentals en l'àmbit de la cooperació cultural euromediterrània.

Taller 3: Diversitat cultural

Després de l'adopció, l'octubre de 2005 a la UNESCO, de la Convenció sobre la Protecció i la Promoció de la Diversitat de les Expressions Culturals, el taller relatiu a la diversitat cultural va permetre que coincidissin representants de les Coalicions per a la Diversitat Cultural de diversos Estats de la Mediterrània i d'altres regions, amb la finalitat de definir una agenda de treball en comú. L'aprovació de la Convenció va ser el punt àlgid d'un procés que des de fa anys lideraven alguns Estats i diverses organitzacions de la societat civil, per tal de reconèixer el valor específic de la diversitat cultural i establir-la com a principi del dret internacional, amb efecte, entre d'altres, en l'àmbit del comerç internacional. Entre els reptes actuals hi ha el procés de ratificació de la Convenció a nivell estatal i el disseny de programes locals, regionals i estatals que serveixin per implementar en la pràctica els principis de la diversitat cultural.

D'aquesta manera, la sessió va ser moderada per Rufino Sánchez, coordinador de la Coalició Espanyola per la Diversitat Cultural; i, en representació de les coalicions estatals ja establertes o en procés de creació, hi van participar també Ahmed Attia (Tunísia), Silvana Buzzo (Itàlia), Slimane Hachi (Algèria), Géraldine Loulergue (França), Hassan Neffali (Marroc) i Robert Pilon (Canadà).

Els participants al taller van aprovar una declaració final en la qual es demana als governs de l'espai euromediterrani:

1. Que aquells Estats que van aprovar la Convenció sobre la Diversitat de les Expressions Culturals a la Conferència General de la UNESCO la ratifiquin amb rapidesa.
2. Que adoptin polítiques culturals que afavoreixin la diversitat cultural dins els Estats de la regió i entre ells.
3. Que afavoreixin la circulació de béns i serveis culturals dins la regió, especialment els dels països menys desenvolupats.
4. Que facilitin i ajudin la creació de coalicions per la defensa de la diversitat cultural a la regió.

Els participants van acordar també:

1. Impulsar la creació d'agrupacions euromediterrànies per la diversitat cultural i d'altres en àmbits regionals.
2. Demanar a les organitzacions intergovernamentals com ALECSO i ISECSO que donin suport a les coalicions dels països de la regió, especialment en les seves activitats de suport a la ratificació per part dels Estats de la regió de la Convenció sobre la Diversitat de les Expressions Culturals i la Convenció de 2003 sobre el Patrimoni Immaterial.

Taller 4: Cooperació, Ciutats i Cultura a la Mediterrània

El principal objectiu del taller era reunir responsables locals de cultura dels països de la Mediterrània amb el propòsit de conèixer experiències rellevants en l'àmbit de la cooperació cultural descentralitzada i plantejar possibles iniciatives de treball en xarxa en els propers anys. La iniciativa s'emmarca en els processos de desenvolupament de la cooperació descentralitzada a la Mediterrània, és a dir, la cooperació que té com a protagonistes agents no estatals, i més concretament en la voluntat d'enfortir-hi la dimensió cultural.

La sessió va ser moderada per Eduard Miralles, de la Diputació de Barcelona. Entre les presentacions n'hi va haver d'Agustín Fernández de Losada, director de Relacions Internacionals de la Diputació de Barcelona; Gemma Aubarell, directora de programes de l'Institut Europeu de la Mediterrània; Juanjo Arranz, director de programes del Consorci Bibliotecari de Barcelona; Pilar Robres, cap de projectes internacionals de l'Institut d'Educació Contínua de la Universitat Pompeu Fabra; Mohamed Ennaji, vicedirector de la Fundació Tres Culturas; i Najet Fakhfakh, de l'Ajuntament de Tunis.

El taller es va orientar principalment a presentar alguns marcs conceptuals (el procés euromediterrani i els seus impactes i conseqüències, i el panorama de la cooperació descentralitzada a l'espai euromediterrani), així com a presentar projectes i experiències de cooperació significatius i amb potencial de transferibilitat a altres contextos territorials (en l'àmbit de la lectura pública, la formació d'administradors culturals territorials, la difusió artística, la rehabilitació del patrimoni urbà o la cultura comunitària, etc). Tot i que va faltar una mica més de temps per debatre en profunditat sobre formes noves i millors de cooperació cultural entre les ciutats, el taller va conduir a les conclusions següents pel que fa al diagnòstic:

1. Malgrat la retòrica, el Partenariat Euromediterrani ha ocupat fins ara una posició marginal en la política exterior de la UE; la cooperació descentralitzada interlocal ha ocupat, fins al dia d'avui, una posició marginal en el Partenariat Euromediterrani; i les iniciatives culturals han ocupat, fins al dia d'avui, una posició marginal en la cooperació descentralitzada interlocal euromediterrània.
2. Pel que fa a l'administració local, encara es constaten asimetries múltiples entre el Nord i el Sud de la Mediterrània: la veritable descentralització (i no només desconcentració) és encara una assignatura

pendent per les ciutats del Sud, el poder local no és prou fort, les lògiques de gestió i les cultures de projecte són encara massa diferents, etc.

3. Massa sovint la cooperació cultural es concep en termes de diplomàcia artística per part dels governs estatals, sense que s'aconsegueixi inscriure la cultura ni en la lògica dels discursos socials ni en la lògica dels discursos econòmics. D'altra banda, les ciutats resten encara en la categoria "no governamental" a criteri de la majoria d'organismes estatals i intergovernamentals, i poques vegades són concebudes com allò que són veritablement: el primer nivell d'allò governamental, i el més proper, respecte la ciutadania.

4. Com a conseqüència d'això, instal·lar la cultura a les agendes d'afers locals, i els afers locals en les agendes de la cultura, és encara l'assignatura pendent i la tasca prioritària.

D'altra banda, els participants del taller van definir les següents propostes de continuïtat:

1. Treballar perquè el reconeixement del paper de les administracions locals i regionals, tant a la declaració de Barcelona aprovada pels Caps d'Estat i de Govern en ocasió del 10è aniversari del Partenariat Euromediterrani com en successives i futures manifestacions públiques, sigui quelcom més que una simple referència i es tradueixi en mesures operatives executables a curt i mitjà termini.

2. Treballar perquè a la nova política de veïnatge de la UE el Partenariat Euromediterrani ocupi la posició de centralitat que mereix.

3. Treballar per tal d'aconseguir línies específiques de finançament tant per a la cooperació interlocal com per a la cooperació cultural a l'espai euromediterrani, en la línia de programes com l'antic Med-Urbs, que no van aconseguir la continuïtat necessària.

4. Treballar perquè les futures línies de finançament siguin accessibles per a projectes i iniciatives de mitjà i petit format, generades tant des d'administracions locals com des de les organitzacions artístiques i culturals no governamentals.

5. Considerar la importància no només de la cooperació Nord-Sud en l'espai euromediterrani, sinó també de la cooperació entre les ciutats dels diversos països de la riba sud, afectades sovint per la distància, la rivalitat i la manca de comunicació dels Estats dels quals formen part.

6. Per part de la Diputació de Barcelona, es planteja la realització d'una convocatòria específica sobre ciutats, cultura i cooperació en l'espai euromediterrani al llarg del proper 2006, amb l'objectiu d'explorar les condicions per a la creació d'una xarxa euromediterrània de ciutats per la cultura capaç de generar permanència i continuïtat per a la tasca cooperadora de les ciutats.

7. En el mateix sentit, continuar la tasca empresa al taller de cara a identificar i divulgar projectes significatius i bones pràctiques de cooperació cultural interlocal a l'espai euromediterrani.

8. Finalment, es constata la necessitat que es convoquin noves trobades similars a l'actual (o als Campus de Cooperació Cultural Euromediterrània que la Fundació Interarts celebrava antigament) de manera periòdica, amb periodicitat anual o biennal, sense que calgui esperar propers aniversaris o efemèrides perquè els agents implicats a la cooperació cultural euromediterrània puguin conèixer-se, reconèixer-se i materialitzar iniciatives de cooperació reals i tangibles.

Conversa "Noves bases per al diàleg entre cultures des de la cooperació cultural"

Aquesta sessió es plantejava com una conversa entre l'artista Raeda Saadeh i la comissària d'exposicions Gilane Tawadros, per tal d'explorar els punts de connexió entre la pràctica artística, la cooperació cultural i el diàleg entre pobles. D'aquesta manera, el diàleg volia simbolitzar l'objectiu de les

jornades de debatre les relacions entre la tasca dels professionals de la cultura i alguns temes centrals de les relacions mediterrànies, com ara la igualtat entre homes i dones i la construcció de l'entesa mútua entre els pobles.

Entre d'altres, la sessió va apuntar les diferències pel que fa a suport i incentiu a la creació artística entre els Estats de la UE i la resta de territoris de l'espai euromediterrani. A partir de les característiques de l'obra de l'artista palestina, es va analitzar el context artístic en el qual aquesta té lloc i es van establir comparacions amb el context en el qual treballen els artistes europeus.

Aquestes reflexions van servir per identificar una sèrie de diferències entre ambdós contextos: entre d'altres, l'escàs suport estatal a la creació artística en comparació amb el que hi ha dins la UE, les dificultats de mobilitat de l'artista per Europa, a causa del visat i del cost, i les complicacions per presentar al públic europeu la diversitat de realitats socials i culturals de la conca mediterrània, com a conseqüència de l'escassetat de mitjans de difusió amb què compten la majoria de produccions artístiques de la regió.

Sessió plenària de cloenda

En aquesta sessió es van resumir les principals conclusions de les jornades i es van presentar propostes per l'agenda de continuïtat. Moderada per Ridha Tlili, la sessió va comptar amb intervencions de Gianluca Solera, de la Fundació Euromediterrània Anna Lindh per al Diàleg entre Cultures; Mercedes Giovinazzo, directora de la Fundació Interarts; i Gemma Sendra, secretària general del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. També es va llegir l'aportació de Mongi Bousnina, director general de l'Organització de la Lliga Àrab per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (ALECSO), que a última hora no va poder assistir a la trobada.

En la seva intervenció per obrir la taula, Ridha Tlili va assenyalar el caràcter d'oportunitat extraordinària i de privilegi que tenia un esdeveniment com *Cultura en l'Espai Euromediterrani* per a les persones que hi havien pogut assistir. Per això mateix, va destacar el compromís de compartir amb d'altres el coneixement adquirit, fent que el privilegi individual esdevingués un privilegi col·lectiu. Tot subratllant el dèficit de memòria i d'acumulació de coneixement que havia afectat el Partenariat Euromediterrani al llarg dels anys, va demanar que es treballés per construir una memòria col·lectiva, fent referència a allò que s'havia aconseguit prèviament i assegurant que els recursos d'informació restaven oberts mútuament i sumaven els seus esforços.

D'altra banda, va afegir una sèrie de reflexions a partir de les idees recollides en les sessions prèvies: la necessitat de més recursos financers i d'estructura per donar més visibilitat i eficiència al Partenariat Euromediterrani, la conveniència d'ampliar el Partenariat per treure'l de la lògica interestatal i poder-hi implicar més la població, la importància de facilitar la cooperació descentralitzada i fer més visible el paper dels administracions subestats, la necessitat de crear una plataforma informativa per facilitar la circulació d'informació, la demanda de nous mecanismes per a la mobilitat de persones i la urgència de donar més presència a la societat civil i d'atorgar un paper clau a la cultura en la política europea de veïnatge.

Gianluca Solera va referir-se a l'artificialitat del concepte d'"espai euromediterrani" i va esmentar els territoris europeus o mediterranis que en quedaven al marge. D'aquesta manera, en parlar de "cultura a l'espai euromediterrani" s'espera que la cultura doni sentit a un contenidor virtual ideat pels Estats de la regió. El diàleg entre cultures ha d'iniciar-se en el diàleg entre pobles; la cultura pot ser un factor de diàleg entre individus i de canvi social. Si bé la Declaració de Barcelona de 1995 va subratllar el valor de la tolerància entre cultures, cal anar més enllà de la tolerància perquè aquesta implica jerarquia: la cultura ha d'esdevenir un instrument de coexistència, al voltant del principi de la reciprocitat. Per aquest motiu, la Fundació Anna Lindh dona suport a iniciatives on participin almenys dos operadors de la UE i almenys dos operadors de la resta d'Estats euromediterranis (2+2). La mobilitat ha d'abastar no només les persones, sinó també les idees i les percepcions.

Tot seguit, va presentar el programa d'activitats en curs de la Fundació Anna Lindh. En el període 2005-07, s'han identificat sis camps d'acció, alguns dels quals són sectorials (educació; cultura; ciència i comunicació) i d'altres transversals (drets humans; desenvolupament sostenible; promoció de la dona). Així, entre les accions en curs hi ha operacions en escoles, un programa de beques per assistir a debats polítics, un premi periodístic, iniciatives musicals, un servidor educatiu a Internet i una trobada de joves per debatre els estereotips relatius a la dona. Solera va demanar que es donés més continuïtat temporal a espais de reflexió com les jornades, per debatre èxits i errors dels processos de cooperació, i va comparar el paper que la cultura podria tenir a la Mediterrània amb el que va assolir en l'Europa del Renaixement.

La intervenció de Mongi Bousnina va fer referència al programa de treball de l'ALECSO per al període 2005-2010, que entre d'altres reafirma la voluntat de mantenir el diàleg amb altres cultures. En aquest sentit, el diàleg euro-àrab té especial significat perquè l'ALECSO creu en l'especificitat dels vincles que relacionen els espais àrab i europeu. Lluny de l'afirmació d'alguns segons la qual les relacions entre Europa i el món àrab es basin en el rebuig i la ruptura, cal recordar que històricament la cultura europea ha sabut assimilar un patrimoni cultural d'origen àrab, igual com la Il·lustració europea va inspirar els reformadors àrabs del segle XIX. Aquesta constatació condueix a iniciatives freqüents de promoció del diàleg entre l'ALECSO i nombroses institucions europees, com el programa d'activitats per al diàleg intercultural i la cooperació cultural establert poc abans amb el Consell d'Europa.

Constatant que la cooperació cultural dins el Partenariat Euromediterrani ha posat l'accent principalment en el patrimoni, la producció audiovisual i el diàleg entre cultures, va reconèixer la importància de mantenir aquest suport, alhora que demanava atenció per a altres àmbits de la creació cultural, com ara la traducció o les arts plàstiques, així com la formació de joves artistes. Altres propostes concretes van fer referència al relançament de la Conferència Euromediterrània de Ministres de Cultura, la celebració periòdica de trobades adreçades a planificar i posar en marxa activitats i projectes de cooperació, afegir una dimensió euromediterrània a institucions culturals d'àmbit estatal o regional, revitalitzar els aspectes culturals als plans d'accions entre la UE i els Estats del sud de la Mediterrània i dinamitzar el paper del sector privat i la societat civil en l'acció cultural euromediterrània, mitjançant noves xarxes d'informació.

Per la seva banda, Mercedes Giovinazzo va remarcar el fet que les jornades havien apostat per barrejar públics i promoure l'intercanvi de perspectives, una opció que comportava certs riscos però que era clau per respondre als objectius de la trobada. En aquest sentit, va subratllar la voluntat de la Fundació Interarts de facilitar el diàleg i promoure el treball comú entre agents molt diversos, fomentant processos de cooperació multilateral que incorporin tots els operadors significatius. En qualsevol cas, la cooperació ha de basar-se en valors universals i drets fonamentals i en la noció de responsabilitat individual i col·lectiva.

La Mediterrània és, de sempre, un element integral d'una de les possibles concepcions d'Europa, i per tant cal afirmar-ne els aspectes positius més que no els negatius. És així, afirmant el potencial de desenvolupament i creixement, que es poden estimular nous marcs de diàleg i cooperació, parant especial atenció a la població jove. Giovinazzo va remarcar la voluntat de recollir algunes propostes fetes als tallers, assumint per a Interarts el paper de facilitador d'un procés de cooperació ampli i amb accions concretes en àmbits com la formació o l'intercanvi d'informació. Finalment, va agrair la col·laboració de la resta d'institucions que havien contribuït a la iniciativa, i especialment el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, així com a les persones que havien assistit a la trobada i als moderadors de les sessions.

En la intervenció de cloenda de les jornades, Gemma Sendra va agrair la col·laboració de les diverses entitats i institucions que havien contribuït a l'organització de les jornades i va exposar l'interès del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya per avaluar les fites de 10 anys de cooperació euromediterrània, aprofitant la centralitat de Barcelona i Catalunya en aquest espai, i alhora d'iniciar un procés de treball en aquest àmbit, tot reconeixent els aspectes transversals de la cultura i especialment la

seva vinculació amb reptes contemporanis com els que fan referència a la diversitat cultural, la integració entre els pobles de la Mediterrània o la inclusió social.

Entre les activitats que exemplifiquen aquesta voluntat hi havia la signatura imminent d'un conveni de col·laboració entre el Departament de Cultura i l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional adreçat a la capacitat de professionals de la cultura a la Mediterrània, la participació activa en els debats internacionals de la Convenció sobre la Diversitat de les Expressions Culturals i la representació de la resta de comunitats autònomes de l'Estat que Catalunya havia d'assumir dins el Consell de Ministres de Cultura de la UE durant el primer semestre de 2006.

5. Avaluació

Com s'ha indicat abans, els objectius inicials de les jornades eren els següents:

- ▶ Promoure un debat sobre els aspectes culturals i artístics de la cooperació euromediterrània, en ocasió de l'aniversari de la Declaració de Barcelona.
- ▶ Subratllar alguns aspectes significatius de la creació cultural a la regió euromediterrània, especialment els més rellevants per als reptes actuals de la cooperació en aquest espai.
- ▶ Establir una agenda de treball que permeti la continuïtat de les reflexions per part dels professionals del sector, en relació amb el Procés de Barcelona i el Partenariat Euromediterrani i que sàpiga vincular les propostes des de la cultura amb d'altres d'interès per al conjunt de la regió.

Havent acabat les jornades es va invitar els assistents a fer arribar a Interarts comentaris sobre els continguts, l'estructura i l'organització de *Cultura en l'Espai Euromediterrani*, així com els aspectes que en conjunt els havien semblat més i menys interessants de la iniciativa. En aquesta secció es presenten algunes conclusions genèriques al voltant dels objectius establerts inicialment, elaborats a partir de les conclusions de les entitats que van impulsar la trobada i dels comentaris aportats per la resta de participants.

"Promoure un debat sobre els aspectes culturals i artístics de la cooperació euromediterrània, en ocasió de l'aniversari de la Declaració de Barcelona."

En general, la selecció de ponents i temàtiques va permetre que les jornades responguessin a aquest primer objectiu genèric. La participació de ponents i participants provinents de més de 20 Estats i el ressò relatiu obtingut a la premsa també van contribuir a amplificar el debat. Malgrat això, la diversitat i extensió de les temàtiques de l'agenda va dificultar que en alguns casos es pogués aprofundir gaire en les reflexions.

Entre els comentaris aportats pels participants de les jornades hi ha els següents:

- ▶ *"Ponents i moderadors no van aprofundir prou el discurs, com calia haver esperat mirant-se el programa".*
- ▶ *"Ha superat les meves expectatives, per les dinàmiques i el contingut de les discussions i els tallers".*
- ▶ *"Tot i que l'estructura semblava molt ben plantejada d'entrada, crec que al final no va funcionar del tot bé. Els debats van ser una mica superficials i generalistes. És ben sabut que hi ha grans temes que apareixeran, com ara les dificultats d'instaurar una agenda cultural en contrast amb l'agenda política o econòmica, la contradicció de parlar d'espai i cultura euromediterranis quan en realitat s'hi inclouen països i cultures tan diverses; la relació molt més senzilla en sentit nord-sud que entre els països del*

sud de la Mediterrània, etc. (...) Al meu taller hi havia molts menys participants que cadires, i els ponents eren darrere una taula, en un escenari, fet que no contribuïa a dialogar i compartir experiències. (...)"

- ▶ *"El que m'ha semblat més interessant és la trobada de persones amb interessos comuns i que realment s'interessaven i es preocupaven pel futur de les relacions entre països i la seva més que pertinent col·laboració. La possibilitat i la conscienciació que hi ha molt per fer."*
- ▶ *"El contingut, que va respondre del tot als meus interrogants i que em va semblar que s'havia plantejat amb molta cura, i els diversos contextos culturals dels participants em van semblar els millors aspectes de la trobada. He après molt amb les jornades i espero assistir a d'altres semblants en el futur."*

"Subratllar alguns aspectes significatius de la creació cultural a la regió euromediterrània, especialment els més rellevants per als reptes actuals de la cooperació en aquest espai."

La vinculació entre la temàtica de les jornades i el conjunt de temes d'interès en l'espai euromediterrani es traduïa també en l'estructura de l'esdeveniment i en la participació de representants de diversos sectors. En general, es va aconseguir reflectir la importància dels aspectes culturals i artístics en el context més ampli de les relacions euromediterrànies. Possiblement hauria calgut una més gran participació de xarxes artístiques que al llarg dels darrers anys han dut a terme activitats de cooperació a la Mediterrània.

Entre els comentaris aportats pels participants de les jornades hi ha els següents:

- ▶ *"L'estructura i el contingut de les jornades van oferir l'oportunitat de centrar-se en els aspectes culturals de les relacions a la regió i de millorar el diàleg intercultural i la cooperació artística futurs de diverses institucions culturals i educatives".*
- ▶ *"El tema de "cultura i canvi social" és molt pertinent i m'ha aportat molta informació per a les meves recerques i coneixement sobre les d'altres participants, fet que és un enriquiment en ell mateix."*
- ▶ *"Els discursos no apunten a relacions de cooperació en base d'expectatives i necessitats de cadascú. Cadascun de nosaltres porta una experiència, som testimoni de determinades urgències, potser també d'algunes propostes de cooperació; crec que seria útil de referir-s'hi en algun moment."*
- ▶ *"Va ser una molt bona oportunitat de compartir punts de vista i esperança sobre la possibilitat d'una cooperació internacional basada en els valors culturals, destacant les necessitats bàsiques i els interessos de l'individu i la societat civil, reclamant la necessitat que se situï el patrimoni al costat de les característiques híbrides, lliures i reflectives de les arts contemporànies en un espai polític on l'economia domina les humanitats. Compartir aquest sentiment general amb tot un públic de països, experiències i situacions professionals tan diversos i sentir-se part d'una veu de resistència comuna és preciós, una oportunitat poc habitual."*

"Establir una agenda de treball que permeti la continuïtat de les reflexions per part dels professionals del sector, en relació amb el Procés de Barcelona i el Partenariat Euromediterrani i que sàpiga vincular les propostes des de la cultura amb d'altres d'interès per al conjunt de la regió."

El recull de propostes i recomanacions aportats en el transcurs de les sessions plenàries i els tallers i els compromisos adquirits per les institucions que hi van participar són una prova de la voluntat de donar una continuïtat als debats de les jornades. Igualment, els contactes fets entre participants han de poder donar lloc a noves iniciatives i projectes que a hores d'ara i en aquest document és impossible precisar. Caldrà seguir treballant per vincular de manera més ferma aquestes propostes amb el conjunt de polítiques del Partenariat Euromediterrani. Alguns participants van fer notar que la curta durada de l'esdeveniment, que en part es devia a la coincidència en pocs dies de nombroses trobades de temàtica euromediterrània a Barcelona, va dificultar una millor concreció de les propostes.

Entre els comentaris aportats pels participants de les jornades hi ha els següents:

- ▶ *"Em va agradar la diversitat dels participants (pels països d'origen i l'experiència formativa i professional), especialment perquè no és fàcil trobar-se amb gent del Pròxim Orient, el nord d'Àfrica i els Balcans en aquestes conferències. Amb tot, crec que les jornades van ser massa curtes, i va ser difícil conèixer la gent. Potser hauria estat millor començar al matí, i trobo que la sessió inaugural no va ser massa interessant."*
- ▶ *"La trobada va ser força interessant, perquè va permetre que tots els interlocutors intercanviessin experiències, competències, dubtes i esperances. El meu únic desig seria que aquests intercanvis no es limitessin a projectes utòpics, en bells documents estèrils, sinó que es concretessin."*
- ▶ *"Crec que va ser una oportunitat única, per ser testimoni d'iniciatives que fomenten canvis ràpids i positius en relació amb la cultura a l'espai euromediterrani. Intentarem posar-nos en contacte amb algunes entitats que hem conegut, per incrementar l'intercanvi i el diàleg cultural, que crec que han esdevingut una prioritat de l'agenda mundial."*
- ▶ *"He trobat a faltar gent dels Balcans que pogués dir la seva. Suposo que en una propera edició. M'agradaria que aquestes trobades no esperessin una nova cimera sinó que tinguessin una periodicitat anual o biennal."*

Tot seguit s'inclouen alguns altres comentaris fets pels participants sobre aspectes més generals de les jornades *Cultura en l'Espai Euromediterrani*. Per motius d'espai i claredat, no hi són tots, però totes les aportacions han estat tingudes en compte a l'hora de fer l'avaluació general de la trobada.

Estructura

- ▶ *"L'estructura podria haver estat millor pel que fa al temps: n'hi va haver molt poc per absorbir i digerir tots els temes abordats. D'altra banda, no hi va haver prou temps per conèixer-se mútuament; es podia haver inclòs una sessió de presentació de cadascú o un espai de trobada."*
- ▶ *"El que ens va semblar més interessant va ser el contacte entre els participants, com acostuma a passar en aquestes trobades, tot i que es podrien organitzar altres activitats (sopars, mostres de treballs, etc) per aprofundir més l'aspecte humà i contextualitzar més l'aspecte professional. Ens sembla que els jornades han oblidat allò més important: el contacte i exposició del treball de tots els participants."*

Organització

- ▶ *"Molt ben organitzades; totes les gestions van ser molt i molt fàcils."*
- ▶ *"Hi va haver una bona organització i hi va participar gent de molts països, molt interessant. (...)"*
- ▶ *"Em sembla que el "sud" de la Mediterrània ha tingut poca representació, i especialment la llengua àrab, que es parla a gairebé la meitat de la Mediterrània, encara que sigui en dialectes diversos. (...)"*
- ▶ *"Havent tornat, vull agrair l'hospitalitat i l'atenció que ens heu ofert. Ha estat una trobada d'artistes i operadors culturals important, i confio que fructífera. La possibilitat de fer d'aquesta trobada i diàleg inicial una activitat plena de cooperació i canvi depèn de tothom i de cadascú, però el paper que hi heu fet és immens. Gràcies per això."*

Aspectes menys interessants

- ▶ *"El que vaig trobar menys interessant és que molts conferenciantes es van dedicar a queixar-se dels pressupostos i de les subvencions, cosa que no permetia que s'avancés en una discussió més*

aprofundida. A més, penso que és bastant clar que a nivell cultural és difícil treballar per manca de recursos, i les jornades s'havien d'aprofitar per a coses menys òbvies."

- ▶ *"La part que em va semblar menys adequada és que no hi hagués traducció de totes les llengües a tots els tallers."*
- ▶ *"De vegades es va centralitzar massa el diàleg en la problemàtica Israel-Palestina. La majoria dels visitants d'aquests altres països euromediterranis no coneixien tampoc prou la nostra realitat cultural, cosa que també s'hauria de tenir present en un marc d'intercanvi i diversitat cultural. L'excessiva, a vegades, dispersió en la temàtica dels tallers."*
- ▶ *"La repetició de les mateixes idees amb massa freqüència durant les conferències, i la manca de conclusions reals dels tallers, per manca de temps pel debat."*
- ▶ *"No hi va haver la possibilitat de participar en més d'un taller."*

Aspectes més interessants

- ▶ *"Un dels aspectes més importants en aquesta mena d'esdeveniments és la possibilitat de conèixer altres persones. Vaig poder fer uns quants contactes força interessants, tot i el poc temps de què disposàvem."*
- ▶ *"La participació als tallers: una oportunitat més intensa de tractar els temes de les jornades, explorar-los amb més temps i interactuar amb la resta de participants."*
- ▶ *"Els tallers i els resultats que se'n van extreure. D'alguna manera, donen una idea de les expectatives d'esdeveniments relacionats amb la cultura al context euromediterrani per als propers anys, i especialment el fet que es produiran novetats importants."*
- ▶ *"La diversitat cultural, els contactes d'altres països."*
- ▶ *"La presentació dels casos als tallers m'ha semblat més interessant en el sentit concret."*
- ▶ *"El fet de poder contactar amb professionals vinguts de molts països i moltes realitats diferents que ens exposaven els seus principals problemes i esperances ha estat, per a mi, el més interessant. També el que podríem denominar "posar-se al dia" de les noves resolucions a nivell d'institucions internacionals pel que fa al món de la cultura."*
- ▶ *"Les coneixences velles i noves que vaig poder viure a la conferència i fora. El coneixement d'estructures i fundacions que treballen en relació amb el tema de la conferència."*

